

Direcció General d'Universitats

Jornada

SOCIETAT, UNIVERSITAT I SERVEI PÚBLIC. Les universitats catalanes en la societat del coneixement

Ponència:

LA RENDICIÓ DE COMPTES DE LA UNIVERSITAT A LA SOCIETAT

TRANSPARÈNCIA I FUNCIÓ SOCIAL DE LES UNIVERSITATS.

Barcelona, 28 de maig de 2003

1.-INTRODUCCIÓ:

Quan em van proposar la col·laboració en aquesta Jornada de reflexió, vaig pensar que era una oportunitat per posar a debat el paper de la universitat vers l'entorn social que la sustenta; i en tractar-se d'una idea que coincidia amb possiblement la principal premissa perquè acceptés la presidència del Consell Social, em va engrescar especialment.

En concretar-me el meu paper, vaig haver de reflexionar sobre com podia enfocar el tema de manera que lligués universitat amb Consell Social, única perspectiva des de la qual, després de quatre anys de president, puc atrevir-me a dir alguna cosa. Sobretot perquè crec fermament en els consells socials i en les seves funcions.

Sempre he pensat que en tots els àmbits de la vida és molt difícil fer una cosa o estar en un lloc quan no s'hi creu. I, a dins de la universitat, he vist clarament que si no existissin els consells socials, s'haurien d'inventar, perquè són òrgans imprescindibles pel bon funcionament de la institució.

Fa pocs dies, a la Comissió de Política Cultural del Parlament de Catalunya, vaig dir el següent: "*Els consells socials seran eficaços si les seves línies d'actuació estan ben definides i les persones que els representen són gent executiva que creu en les seves possibilitats i sap aconseguir un bon diàleg amb el rector i els membres de la comunitat universitària.*"

Si alguns consells no estan funcionant de manera prou adequada no és culpa seva; n'és dels responsables que els han posat i que han volgut fer d'ells òrgans merament representatius. Greu error que desqualifica aquell que ho consent, perquè la societat, a través del Consell Social, s'implica i intervé en la institució universitària: les demandes de fora arriben a dintre i aquelles grans realitzacions que es fan a dintre, i que de vegades quedarien en l'anonimat, es transmeten a la societat."

I si això ho repeteixo tantes vegades és perquè tinc la sensació que alguns estaments universitaris només consenten que hagi consells socials perquè ho diu la llei.

HISTÒRIA:

Una mirada retrospectiva posa de manifest la necessitat que els Consells Socials recuperin aquella simbiosi inicial entre els mitjans de producció i les institucions de formació. Si busquem els antecedents més remots d'aquests consells els trobem en el mateix origen de la institució universitària.

Les ciutats-estat italianes, al crear les universitats, constituïen un consell de ciutadans que exercien d'interlocutors entre estudiants, professors, protectors i gremis.

Posteriorment, la universitat anglosaxona va atribuir aquestes funcions als *trustees* l'actuació dels quals va ser fonamental ja que funcionaven a mena de consells d'administració.

Finalment, si atenem a la composició dels Consells donada per la nostra legislació, les referències que ens permeten explicar la incorporació de representació de l'administració, dels sindicats i de l'entorn empresarial, les trobem en els Consells de Representació de la universitat francesa, que tenien com a principal funció la de servir de nexes socials per a col·laborar en el reequilibri territorial, aportant a la universitat les inquietuds socials i empresarials.

De la importància que té la representació social en el govern i la gestió de les universitats, és molt significatiu el relleu que li concedeix l'Estat de Michigan quan incorpora a la seva Constitució el Consell de la Universitat.

Pel que fa al nostre entorn més proper, quan la Constitució reconeix l'autonomia universitària i el legislador aprova la llei, es posa de manifest la voluntat que sigui la societat qui administri l'autonomia, la defensi i vetlli pel seu bon ús al servei de la pròpia societat. I aquesta funció –agradi o no– ha estat confiada al Consell Social.

Per tant, l'autonomia de la Universitat no és sobirania; els seus gestors tenen una autoritat que s'ha delegat a la societat. I d'acord amb aquest plantejament, respon la figura dels Consells Socials, els quals han estat configurats com a òrgans interns de participació social, per col·laborar en el govern i control de la Universitat amb total respecte al principi d'autonomia. En aquest sentit podria afirmar-se que: l'autocontrol i l'autogovern atorgats per l'autonomia universitària, en una societat democràtica, estan justificats per la participació social en el seu govern.

Per això, l'**eficàcia** del Consell Social en el compliment de les seves funcions es podrà quantificar en la mesura que aconseguixi la millora del finançament, de la gestió i del prestigi social de la universitat.

I perquè la seva labor sigui **eficient**, l'assignatura pendent és: assolir la plena confiança entre Universitat i Consell. La desconfiança genera una falta d'informació –o una informació esbiaixada– que impedeix al Consell poder conèixer la institució a la qual serveix i de la qual forma part. I aquest desconeixement porta a què difícilment aquests puguin exercir les funcions que la llei els adscriu; i, com a conseqüència, el que transcendeix, de vegades, és el reflex d'una sensació d'ineficàcia.

Considero fermament que si un equip de govern no creu en el seu consell social, és molt difícil que la universitat funcioni.

Els consells, per la seva part han de sentir-se necessaris, i estar convençuts que una de les seves missions més decisives és la de posar al servei de la institució les experiències externes.

Durant aquest anys hem admès que la universitat estava allunyada de la realitat social perquè s'havia erigit com a una mena d'illa de la ciència; però al mateix temps l'hem considerat propera perquè no deixava de ser la institució que prepara als professionals qualificats que la societat necessita.

Aleshores, si la universitat prepara els professionals que ha d'absorbir la societat, sembla coherent que hagi d'estar receptiva a admetre les seves demandes i suggeriments per a donar la resposta necessària i degudament actualitzada.

És en aquest binomi, que els consells han de ser incisius **aportant innovació, i fomentant la integració, la implicació i la col·laboració**.

Els consells han de provocar la **innovació permanent** en la programació, en la gestió, en els objectius i en la formulació de les estratègies per aconseguir-los. És a dir, els consells han de fer arribar a la universitat maneres de fer i de gestionar. I la universitat ha de reflexionar sobre les majors o menors virtuts i eficàcies de la gestió privada perquè –una vegada contrastades amb les de la universitat– reverteixin en la millor gestió del servei públic universitari.

La **integració de la universitat en la societat** és una de les majors aportacions que els Consells haurien i encara han d'efectuar al sistema. Es diu que durant dècades –alguns diuen segles– la universitat ha estat d'esquenes a la societat. En la mateixa línia, la societat ha prescindit d'acudir a la universitat. La universitat es limitava a impartir titulacions i la societat ha captat, entre els graduats, al seu capital humà, suplint la inadequació dels estudis al lloc de treball amb una formació pròpia professionalitzada.

Si la integració de la societat en la institució, i la d'aquesta en la societat és bàsica per al desenvolupament del país, és igualment fonamental la **implicació social en la problemàtica de la universitat**. El Consell Social ha de fomentar el canvi de la percepció de la societat vers la universitat. Com a interlocutor i comunicador, pot fer arribar a l'usuari els serveis que presta la institució, els quals han de ser sempre de qualitat i per tant actualitzats.

Característiques que només s'aconseguiran mitjançant la implicació de tota la societat en la missió de la universitat.

Universitat, per definició, significa universalitat i això vol dir diversitat, convivència i participació de tots els grups ideològics en la creació, la crítica i l'extensió de la ciència i la cultura, mantenint la defensa del servei públic de l'ensenyament com a fonament, essència i raó de l'existència de la universitat pública.

La **col·laboració**, és la manifestació de la implicació de la societat en la missió universitària. I aquesta, ha d'estar fonamentada i desenvolupar-se al voltant dels serveis que presti.

Sota aquest criteri, la planificació estratègica és, segons la meua opinió, la fórmula per introduir les línies d'actuació a mig i llarg termini. Aquesta programació vol, inicialment, comptar amb una avaluació contrastada de la situació de partida, i també una proposta de futur consistent. Això permetrà, en primer lloc, avançar amb eficiència cap a l'eficaz consecució dels objectius; i, en segon lloc, situar la institució dins dels escenaris dissenyats. El seguiment d'aquesta programació de metes, objectius, temporalitat i costos, donarà com a resultat l'establiment de l'eficiència en la gestió dels recursos.

En quant a les **competències econòmiques**, la llei reserva al Consell funcions legislatives, de control i executives. La funció legislativa l'exerceix mitjançant l'aprovació de la programació plurianual i del pressupost anual. Les funcions de control les exerceix mitjançant l'aprovació de la liquidació i el balanç del pressupost anual.

La Llei d'Universitats de Catalunya, estableix que sigui el Consell Social qui envii al Departament competent en matèries universitàries la liquidació dels comptes de la Universitat. Per això, pot interpretar-se que qui dona compte de la Universitat és el Consell Social. Res més lluny de la realitat, aquesta no és funció dels Consells. Qui dona compte, és aquell que té al seu càrrec la gestió dels ingressos i despeses. El Consell Social aprova la proposta i la liquidació dels pressupostos de la institució però no té competències de gestió.

Per això els consells socials no s'han de limitar a ser, només, els receptors dels comptes de la Universitat perquè, com he dit anteriorment, això no justifica la seva existència.

L'exigència d'eficàcia i d'eficiència en la gestió dels recursos que posa la societat en mans dels gestors de la universitat, està demanant un altre tipus de rendiment de comptes. La societat té dret a conèixer, no solament si els números quadren o no, sinó també si els recursos que s'han utilitzat s'han utilitzat correctament.

La transparència de les universitats exigeix el sostre de vidre, és a dir, la societat ha de conèixer com és i què fa cada universitat.

Cal arribar a una situació en què la millora progressiva d'aquesta gestió i la disponibilitat d'indicadors clars i precisos obrin el camí per fer una anàlisi de l'eficàcia (resultats) i l'eficiència (costos).

Es diu que un producte val allò que n'estem disposats a pagar. Per tant, perquè s'incrementin els recursos disponibles, les universitats han de convèncer la societat que tenen un valor més gran del que costen. És el que podríem anomenar: fixar el **valor de la Universitat**.

La Universitat ha d'efectuar una formació dels futurs titulats dirigida cap a la incorporació al món laboral, sense oblidar, la formació integral necessària.

Com es pot aconseguir aquest objectiu? La nostra experiència ens diu que el camí més curt passa per interrogar els diferents col·lectius de la societat, sobre allò què esperen de la universitat. I aquest interrogatori permanent exigeix de la institució una capacitat de resposta, d'adaptació i d'adequació de la seva activitat per satisfer les necessitats del seu entorn.

Estem en una universitat amb pressupostos ajustats; aquests ajustaments, els membres dels Consells Socials els coneixem bé. En general, la societat tendeixen a buscar la rendibilitat dels recursos, i la Universitat també ha de procurar fer-ho amb els recursos que la societat posa a la seva disposició. La rendibilització dels recursos sempre ha de ser una exigència.

Dur a terme una política d'apropament societat-universitat, per aconseguir aquest cofinançament, es configura com un repte dels Consells Socials. Però, en reciprocitat, han de posar-se al seu abast els mitjans per a **l'exigència de la rendibilitat**.

Per fer la universitat rendible farà falta una gran dosi d'imaginació, ja que caldrà atendre a diversos aspectes que no sempre depenen directament de la institució:

Problemàtica de l'alumnat. Fa uns anys ens queixàvem de l'excés d'alumnes a les aules. Ara ens queixem de la manca. Es deia que la universitat era un mercat de titulacions i una fàbrica d'aturats, però la universitat i la societat es van instal·lar en el conformisme. Ara que tenim pocs alumnes sembla que mantenim els mateixos mètodes i, encara que evolucionats, continuem fent allò que fèiem llavors.

Els Consells Socials poder fer molt per invertir el procés d'aquesta inèrcia fent accions que propiciïn la relació universitat-empresa per situar els titulats ben formats a les llistes d'empleats. Els docents hauran d'actualitzar els seus mètodes i pensar en una universitat molt més pràctica. I el poder polític haurà d'habilitar un sistema de seguiment de la dedicació dels docents que no estigui només basada en les hores i crèdits impartits.

El principi de competència entre universitats. La institució universitària de Catalunya està formada per 10 universitats, pel que, és fàcil deduir que s'ha produït i que es mantindrà una competència entre elles per captar estudiants i recursos econòmics. Recursos d'estudiants i financers que, després de l'abundància de la primera meitat dels 90, s'han estabilitzat en aquesta dècada, encara que tots els estudis semblen apuntar cap a un creixement en la propera. D'aquesta competència en resultarà guanyadora, aquella que satisfaci en major percentatge les demandes de la societat a què serveix, malgrat sigui una realitat que costi assumir per les jerarquies universitàries.

En aquesta competència, hi ha factors de distorsió que fan de les Universitats en formació candidates perdedores. Per citar alguns elements claus de desequilibri, podríem mencionar: la diferència de partida de les universitats, unes molt consolidades i altres en constitució; el nombre d'estudiants i com a conseqüència el muntant econòmic disponible; el diferencial de professorat, que permet, a les consolidades, impartir un ventall més ampli de titulacions sense incrementar els seus costos fixes, etc.

Des dels poders públics s'hauran de buscar sistemes que equilibrin les universitats i les permetin competir en igualtat d'oportunitats.

RESUM:

Per acabar, la universitat no ha d'oblidar que no és solament com ella creu que és, sinó com la veu la societat. Conseqüentment, perquè el valor afegit sigui visible i quantificable el Consell Social ha de vetllar perquè la universitat s'organitzi sota un model flexible en el seu funcionament, dinàmic en la seva actualització i obert a la societat i a les noves tendències. És a dir, ha de procurar incorporar a la universitat tècniques de gestió empresarial sense desvirtuar el sentit públic de la funció de la universitat.

Amb freqüència es diu que els consells socials han de millorar la percepció de la societat respecte la universitat. Aquest fet posa en evidència que d'alguna manera s'és conscient que la imatge que la societat té de la universitat està desenfocada.

En aquest sentit el Consell Social esdevé figura clau per: encarrilar les sensibilitzacions socials a la institució universitària; per traslladar les demandes de la Universitat als governs tant pel que fa a qüestions de finançament com de programació; per garantir el pluralisme i evitar el corporativisme, etc

Per tant, les accions del Consell Social s'han de dirigir en una doble direcció:

vers l'exterior,

- Comunicar i informar d'allò que fa la universitat i de com ho fa
- Facilitar la implicació de la societat en la configuració de la universitat
- Recolzar i motivar la transferència tecnològica

i vers l'interior,

- Aportar experiències i criteris de programació i planificació
- Impulsar la programació estratègica per fer front al desenvolupament continuat de la institució
- Participar en la fixació d'objectius clars, avaluable, possibles i sobretot reals
- Incorporar criteris i concepte nous per reconduir el canvi de la cultura de la institució
- Vetllar pel seu disseny organitzatiu, exigint, però, la revisió permanent
- Trencar els tòpics sobre la impossibilitat d'aplicar fórmules de gestió empresarials a la universitat.

Podríem parlar abastament sobre aquests temes entrant més concretament en tots i cadascun dels aspectes que els conforme, però el temps assignat és de 15'.

Si la universitat és apassionant per algú com jo que ve de fora, més ho déu d'ésser per un de dins.

Hem de ser capaços de defensar una universitat pública, compromesa i de qualitat i això passa necessàriament per la implicació de tots. Amb il·lusió, treball continuat i entusiasme, ens en sortirem.

Moltes gràcies.